

A GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁG LELKI OKAI.

A BUDAPESTI XXII. ORSZÁGOS KATHOLIKUS NAGYGYŰLÉSEN,
1931. ÉVI OKTÓBER HÓ 12-ÉN, A SZÉKESFŐVÁROSI VIGADÓ
DÍSZTERMÉBEN ELMONDTA

Dr. GLATTFELDER GYULA
CSANÁDI PÜSPÖK.

Tisztelt Katholikus Nagygyűlés!
Krisztusban Kedves Testvéreim!

Abban az apokaliptikus méretű válságban, mely milliók megélhetését teszi kétségesse s családok és nemzetek jólététnyeli el, mindenki csak a pénz, az arany, krízisén töpreng. Pedig végzetes tévedés korunk szörnyű vergődésében csak anyagi érdekek zavarát látni vagy mechanikus erőtényezők játékát és birkózását a társadalmi konvulzió egyetlen okául felállítani. *A dolgok mélyén*, a gazdasági érdekharcok háttérében, a nemzetek versengése mögött, szóval mindenütt ahol egy anyagias civilizáció az élet egyedül érdemleges javait sejti, lelki problémák, a vallási- és kegyelmi élet misztikus igazságai húzódnak meg s szolgálnak magyarázatul a történelem egyetemes s a mai válság különleges kérdéseire.

Goethe szava, hogy a világtörténelem legnagyobb eseményei gyökerükben tulajdonkép vallási problémák, illik a mi korunk válságára is. Bankosok és tőkések valamint orrukon túl nem látó politikusok és közgazdászok csak a tartozik és követel rovat egyensúlyára meresztik riadt tekintetüket s nem értik, hogy amikor számvetéseikben minden pontos és hiánytalan, a népek sorsa s a munka üteme soha nem tapasztalt lázállapotot mutat s a pénzhiány és pénzbőség veszedelmei ősi gazdasági aksziómákon felnőtt lelküket érthetetlen paradoxzonokkal riasztják. minden rendben volna a könyvben és íme semmi sincs rendben az életben. A közgazdasági elméletek mechanikus kényszerrel érvényesülnek, s a milliók lelke, a családok élete, valamint a népek nemzetközi viszonylata soha oly katasztrófákkal terhes nem volt mint ma, mikor a gazdasági civilizá-

ció oly szédítő magaslatra emelkedett, amelynek lehetőségéről elődeinknek még csak sejtelmük sem volt.

Mért volt akkor — például abban ' a befeketített közép-korban — több nyugalom és megelégedés mint az önimádó felvilágosodás századában? A népek akkor sokkal szegényebbek s az arany összehasonlíthatatlanul ritkább volt mint manapság s az emberek mégis megelégedetébbek és gazdagabbak voltak. Erre a kérdésre a feleletet nem emberi okosság, hanem isteni igazság adja meg. Mert bármiként törekszünk is a természetet felsőbb szempontktól megszabadítani s a minden napjai életet szúklátókörű laikus erkölcsi felfogás káprázatában profanizálni, mindenütt, tehát a gazdasági életben is, igazság és törvény marad: „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem műlnak.”,¹⁾

*

Az örök ige, mely mindig és mindenütt érvényesül, jogát igényli abban a korban és abban az anyagi civilizációban is, mely ma tulajdonkép földi mennyországot akar közénk varázsolni s végzete, hogy *az örök mennyországot tagadva vagy feledve, reszketve imádott földi boldogságát is elveszítse*. Ez az örök ige tételeket állított föl nemesak hittani könyvek számára, hanem bankok, gyárák és állampénztárak láthatatlan föliratául is. Valamikor gyermekéssel nem értettük az üzleti könyvek homloklapján gyakran előforduló két szót: Isten nevében. Ma az üzletnek és Istennek kapcsolatát már sejtjük s jelentőségét ép a nagy gazdasági válság erkölcsi vonatkozásai tájáról föl előttünk. Valamikor, amikor az élet problémái s a hétköznap és örökkévalóság kapcsolatai még nem bontakoztak ki előttem oly közvetlen érthetőséggel, ugy gondolhattam, csak parenézis az Úr szava: „Keressétek előbb Isten országát és az 0 igazságát s a többi mind hozzáadatik nektek”,²⁾ ma az igazi emberértékek és szükségletek tapasztaltabb meglátásával érzem,

¹⁾ Máté XXIV. 85.

²⁾ Máté VI. 33.

tudom és vallom, hogy *e nagy dogmatikai igazság: Isten országa mindenek előtt való, a mi szörnyű nagy vergődésünkben is a kibontakozás alapföltétele.*

Az emberek mindenből, de főleg aranyból, isteneket formáltak maguknak s azokat körültáncolták mint a zsidók vándorlásukban az aranyborjút, mialatt vezérük a szent hegyen jár a lélek és élet törvényeit földre hozni. Ma az aranyborjú imádásának formájában az egész gazdasági világ a pusztában vándorló zsidók mentalitását tette magáévá. *Az aranyból, ebből a képzelt értékmérőből, bálvány lett, melynek igézete alól egyesek és társadalmak nem tudnak szabadulni.* Az Isten akarata pedig, minden emberi törekvés állócsillaga, feledésbe ment vagy pedig ünnepi áhítat halvány emlékeként él csak egyesek kebélében. Már pedig a dolgok eredetüket büntetlenül meg nem tagadhatják s az ember sem szakadhat el földi élete során attól a forrástól s attól az alkotó erőtől, melytől létét és boldogulása minden eszközét nyerte. Ez az alkotó hatalom az embert azzal a szóval hitta a világra: „Töltsétek be a földet és hajtsátok azt birodalmatok alá és uralkodjatok mindeneken.”¹⁾ Isten gondolata tehát, hogy a föld nemcsak szépségeivel lelkünk gyönyörködtetésére, hanem javaival is életünk és méltóságunk biztosítására mindenjünké.

Mindeninek joga van a föld javaihoz. És akinek Isten életet adott s akit az 0 képével gazdagított, annak hübérlevelet is juttatott, hogy a széles földkerekségen általa megterített és ha nem is dusan, de tisztelesen megrakott asztalhoz leüljön. Ezt a jogot meghiúsítani, ettől az Isten adta kiváltság-tól embert megfosztani senkinek sem szabad. *Isten végzése ellen lázad föl s az Ő képét csúfolja meg minden rendszer, mely szent rendelkezését földi önkény vagy önzés gondolataival megdöntení kívánja.* S az aranyborjú imádói ezt az égbe-kiáltó bűnt követik el. Ők a föld terményét nem engedik minden arra rászoruló élet szükségleteire fordítatni, hanem minden

¹⁾ Gen. I. 28.

erkölcsi tekintet fölött álló bálvánnyá alakítván át a vagyont, *az eszközöből célt formálnak* s ezzel tulajdonkép a teremtő Isten akarata ellen törnek, földi vonatkozásban pedig embertestvéreik életét áldozzák föl egy moloch oltárán, melynek csak stílszerű szimbóluma az élettelen, hideg arany.

Az Atya szándékának meghiúsítása nem lehet családi nagyság forrása. A teremtő Isten rendjének felforgatása nem lehet a világ megelégedése és áldása. Nem véletlen müve, hogy a bankkönyvek főlapjáról eltűnt Isten neve, sem az, hogy a gazdasági kiskirályok félve kerülik az istenháza tájékát s leg-följebb csak divatos külsőséggé ápolják a vallásos hagyományokat. Isten mindenütt jelentkező számonkérésének tudata s az etikai tekinteteknek a konjunkturális szempontok feletti érvényessége sokkal nagyobb gátlás és sokkal feszélyezőbb üzlet-rontás, mintsem hogy azt a wertheimszekrények oligarchái elviselni hajlandók lennének. De szórói-szóra ugyanígy jár el az a szocialista mozgalom, mely a munkásérdeket kizárolag pénzben kifejezett munkabér formájában látja és propagálja s ezzel annak etikai tartalmát elsikaszta és a világötörnélem legnagyobb problémáját kufárlélekkel kompromittálja. A tőkés, *ki lelkét a bank páncélszekrényében tartja s az agitátor, ki a proletár tömeget nem Isten adta ember méltóságának igényléssével kívánja fölemelni, hanem a szám és pénz mechanikájával szolgássorban tartani, egykép rombolói Isten boldogító világtervének s terjeszti a világ-nyomornak*. S mindaddig mig ezek a földi hatalmasságok, melyek kezükben tartják milliók boldogságának és nyomorúságának kulcsát, el nem ismerik, hogy nem ők a világ urai, hanem fölöttük is van egy úr, kinek minden-nyian számlálni tartoznak, egyensúly és igazság csak hiu ábránd, melyet bármikor szappanbuborékként elpattanthat egy milliárdos acélkirály vagy önhitt párttikár érdeke vagy szeszélye.

Az embernek az a természete, hogy kell valamit imádnia. Vagy leborul Teremtő Atyja felsége és jósága előtt s akkor az Ő akaratától teszi függővé földi boldogsága rendjét, vagy pedig isten alkotásait — legjobb esetben önmagát — imádjá s akkor

bekövetkezik a szakadás a természetes és természetfölötti érdekek között s az imádott természet zsarnokká válik. „*Egy a szükséges*”¹⁾ mondja az Úr abban a bájos betániai jelenetben ahol Márta sürög-forog Mária pedig az Úr szavainak gyönyörűségébe merülve tanít minden ékes szó nélkül, hogy minden emberi szorgalom és erőkifejtés fölött áll az Isten szolgálata. Ez az „egy szükséges”, mely e világ erőinek torlódásában és érdekharcában rendet teremt, az alkotó Isten és az O egyszülöött fiának tekintélye, *ez Krisztus királyságának gondolata*. Akik a mélységekbe tekinteni nem képesek, Krisztus Király ünnepében csak valami lágy misztikumot sejtenek. De az élet nagy összefüggéseinek ismerője látja, hogy ennek a dogmatikus igazságnak ép a mi széteső és vesztébe induló korunk tartó oszlopaként van jelentősége, amint azt az ünnep liturgiája is énekli a világ Urának zsoltáros szaván: „Én pedig királyá rendeltettem Sínon és a parancsot hirdetem”²⁾ s a zaklatott emberiség kórusának fohászkodásán: „Mért agyarkodnak a pogányok s gondolnak a népek hiúságot” s az igazság diadalát érző figyelmeztetésben hogy „A mennyekben lakó kineveti őket és az Úr kigúnyolja őket, azért fogadjátok el a fegyelmet nehogy valamikor elvesszetez az igaz útról.”

Visszahelyezni Krisztust a népek fölött öröklött uralmába, de mindenek előtt újból beigatni Öt saját lelkünk trónjára, ez az idő követelménye, ez a lelkiség elmellőzése miatt elfajult gázdasági válság leszerelésének első feltétele. *Minden töprengés és karuzslás hiábavaló lesz mig a dogmát, hogy Krisztus úr mindenütt, a kunyhóban és palotában, a templomban és műhelyben, az iskolában és bankban, s hogy Őbenne kell egymásra találni a szegények és gazdagnak, gyengének és erősenek, urnák és szolgának, el nem fogadja mindenki.* Amig ennek az igazságnak nem hódol a világ, addig lehet termelés, de nem lesz igazságos elosztás, elképzelhető gyarapodás, de nem lesz ki diktáljon méltányosságot, fölhalmozódhatnak félel-

¹⁾ Luk. X. 42.

²⁾ II. zs. 6. stb.

mes tömegekben, a föld kincsei, de csak mint az önboldogítás eszközei, melyek miatt aki birja retteg s aki nélkülözi kétségesbőv. Áldásnak forrása ember kezében Isten ajándéka csak Isten gondolata szerint lehet, s azért amint a gazdasági válság legfőbb oka Isten örök igazságainak lekicsinylése ugy orvossága is csak Isten jogának újabb kodifikációja.

*

A dogma az erkölcs alapja s a gazdasági válság etikai következményei is csak Isten abszolút uralma elismerésének nyomán orvosolhatók. Mert mi teszi a gazdasági világválságot oly szönyűséges teherré és átokká s annyi bűn forrásává? Mi a magyarázata, hogy mindenben tulprodukció van s mégis az emberek milliói éheznek, rongyosak és fáznak? Mert nem képes megérteni egymást tőke és munka, s mért úr a lelkek fölött a testvériség jelszavának már unalomig hangoztatása dacára a gyűlölet szelleme? Miért van az, hogy soha annyi szervezet nem működött az emberbarátság szolgálatában mint ma és soha mélyebb szakadék nem tátongott a társadalmi rétegek között mint napjainkban? Szolidaritás hiánya! Megdöbbentő, hogy erről szó lehet oly korban, mely az emberi kollektivizmus rohamos kifejlődésének jegyében áll. De nem lehet szolidaritás, nem lehet testvéri egység ott, ahol a szerencse fiai ép ugy mint az élet nyomorultjai csak önmagukat látják s önző fukarsággal csak saját érdeküket szolgálják, de Istent Úrnak vagy ami ebben a vonatkozásban még íontosabb, atyának, elismerni egyik sem hajlandó.

*A testvériség üres szó, ha akik ajkukon hordozzák nem ismernek atyát. A humanizmus elmosódó ábránd ha nem lelkünkbelől sugárzó isten-észmeny jelentkezik benne. Nem ábrándok hajszolása, sem paragrafusok alkalmazása az Isten adta boldogító élettörvény, hanem az evangéliumi erkölcs magna chartája: Szeresd Istent mindenek felett, *felebarátodat pedig mint tenmagadat. Csak ha ez a törvény ki fogja szorítani azt a másik törvényt, mely ma lenyűgözve tartja a világot s melynek az a parancsa: szeresd önmagadat mindenek felett, remél-**

hető oly közfelfogás elterjedése, mely az emberséges együtt-érés s abból kisarjadó emelkedett erkölcs ihlete. Erre a szoci-alizmus sohasem lesz képes, mert bőmböli ugyan a társadalmi szolidaritás igéit, de azt ami ennek reális föltétele, a földet családi szentélyé varázsló mennyei Atya fogalmát, rövidlátó, buta istentagadással rombolja. S ugyanezt teszik az aranyborjú imádói. Ezeknek aranyuk és borjúk is van de atyuk nincs, s ezért a testvériségről is csak szaválnak, de azt gyakorolni nem képesek. Hiányzik a szervük az anyagfölötti meglátásra, mert elsvoradt vallásos meggyőződésük, s mivel Isten lelkének mélyiségeiből nem merítik az önzetlenség olaját, tulajdonkép érdekek szolgálatába állítják életük minden karitatív megnyilvánulását. Fenséges szó hangzott el ép ezekben a napokban arról a szent helyről, ahol a kereszténység szíve dobog s az emberség legnagyobb erkölcsi érdeke fölött őrködnek. A szeretet kereszteshadjáratára szólítja fel a világot a népek atyja, a pápa, s szinte próféta ihlettel mutat rá azokra a veszedelmekre, melyeket az Istantól elfordult életszemlélet magában rejti s azon kötelmekre, melyek az Istenhez tartozás magasztos érzetéből fognak. Szívlelke meg mindenki az atyai intelmeket s eszméljen rá, hogy a keresztény társadalom elvesztette a jogot e büszke jelzőt használni, ha megfeledkezik — a mammon imádóinak s a szegénység haszonélvezőinek példájára — azokról az erkölcsi szempontokról, melyek tiltják, hogy embertársunkban csak gépet vagy üzleti eszközt lássunk, hanem parancsolólag követelik, hogy a keresztény erkölcsnek nincs szava legyen ajkunkon, hanem segítő készsége éljen lelkünkben. A keresztény civilizáció elveszti minden tekintélyét s *Európa kiváltságos helyzetéből és vezetőszerepéből ki fog esni* s teméntelen kincse birtokában, lelki öröksége elpazarlása címén, világcsúfja lesz. ha a tömegnyomort vallásos fölkelkedésben s az evangéliumnak nemcsak prédkálásával, hanem segítő ereje bebizonyításával nem tudja megszüntetni.

De Krisztusban Testvéreim, az istenhez tartozásnak nemcsak dogmatikus kifejezése és erkölcsi szabálya van, hanem *jogi fogalmazása* is, mely törvényes hatállyal szabja meg egy mással szemben kötelmeinket. Ma a *munkanélküliek* beláthatatlan tömege s a megélhetés legelembb föltételeinek hiányában jelentkező bizonytalanság valósággal a *gazdasági* és *társadalmi* gépezet *megállásának* katasztrófájával fenyeget. Ezt az óriási bajt alamizsnával és az *irgalmasság cselekedeteivel megszüntetni nem lehet*. Söt még az az egyetlen csodaszó sem segít, hogy takarékoskodjunk, mert bizonyos fokon tul nem lehet takarékoskodni s *túlhajtott takarékosság mélyebb gazdasági bajnak s nagyobb társadalmi nyomornak oka mint a költekezés*. Itt csak a tévesen magyarázott *jogi fogalmak revisiója nyújt menedéket*. „Az ember munkára születik, mondja az írás, mint a madár röpülésre.”¹⁾ S ha ennek a született jognak gyakorlására pillanatnyi gazdasági berendezkedésünk nem nyújt lehetőséget, akkor ennek a rendnek gyökereiben van valami hiba, s ezt a hibát kiküszöbölni nem nyomorgó tömegek forradalmának, sem érdekein túlelmezéknél nem tudó tőke korlátoltsságának dolga, hanem a megtagadott s visszaállítandó isteni törvények feladata.

A nagy válság tulajdonképeni oka a *vagyón* és *magán-tulajdon fogalmának* és *törvényes korlátainak* Isten szándékától eltávolodott, kereszteny telén felfogása. A római jog pogány lelke ütközik ki az újkor liberális vagyonjogi felfogásán. Ez a jog a birtoklás terén nem ismerte az isteni eredetet. A kizárolag naturalisztikusan gondolkozó római jogász szerint a tulajdonjog *facultas re utendi et abuiendi*. Ahány tulajdonos annyi abszolút úr, aki azt teheti vagyonával, ami neki tetszik s arról senkinek sem felel. Ezt az oligarchikus felfogást az isteni kinyilatkoztatás nem ismeri. A világban az Istant központnak és minden javak adójának valló *természetfölötti életszemlélet* azt hiszi és azt imádkozza, hogy földi javaink Istantól reánk bízott letétemények, melyekkel élhetünk, de nem ugy, hogy a hozzánk hasonlóan

¹⁾ Jób. V. 7.

istenképét hordozó embertestvéreink jogos igényeire tekintettel ne legyünk s azok megélhetési követelményei elől emberalkotta paragrafusra sztoikus fólénnyel hivatkozva elzárkózzunk.

A földet Isten *minden ember megélhetésének* biztosítékául adta s azért a magántulajdon, bármennyire szent és Isten akaratában gyökerező, nem lehet oly korlátlan úr, hogy miatta embermilliók halálra ítéltessenek. A vagyonnak tehát kötelessége az egész nemzet s az egész emberiség megélhetése föltételeit nyújtani s ha ezt sérтetlen szabadsága birtokában automatikusan meg nem valósítja, annak a szervezett hatalomnak, mely Isten nevében és szent megbízásából viseli a kardot és szolgáltat igazságot, *intézményesen kell a megélhetés lehetőségét minden társadalmi osztály számára biztosítani*. Ennek az elemi igazságnak érvényesülését ugy látszik lehetetlenné teszi az a kapitalisztikus rend, mely nem azért rossz mivel az embert haladásra és továbbépítésre serkenti, hanem azért mivel mai megjelenési formájában az ember legfőbb törekvésének céljául nem az Isten akaratát, hanem *a tőke önierdeket* teszi. minden hamis istenimádás katasztrófára visz, s az aranyborjúnak a sinai hegylábánál bemutatott pogány áldozatok nemesak ott vezettek felfordulásra, hanem a vagyonnak mint öncélnak — plutokrata és proletár vonatkozásban egyaránt — fölállítása az Isten által akart emberi rendnek, tehát boldogulásnak és megértésnek is, felbontása s ezt tűrni nem szabad.

Ma az arany újból bálvány, s a *pénz nemcsak személyiséget nyert, hanem az öncélúság isteni attribútumát öltötte magára*, s mivel ezáltal erkölcsi viszonylatokat szabályzó hatáskört mechanikus tényező számára foglalt le, elkerülhetetlenné tette az összeütközést a téves szerephez juttatott vagyon s a jogos emberi érdekek közt. Vallásos koroknak is voltak gazdasági válságaik, de azokat a lelkiség fólénye eloszlatta. Az őskeresztségnél, mely egészen a kegyelmi élet bűvkörében élte ki magát, a szeretet parancsát a gazdasági ellentétek hősi kiegyenlítésének formájában valósította meg. De amikor az európai kereszteny társadalom teljesen differenciált alakjában

élte életét a középkorban, a tőke-vagyon nyers érvényesülésének és megmerevedésének elejét veíte a kamatszedési tilalom, mely az emberi szolidaritás legmagasztosabb példája, de egyúttal a gazdasági egyensúly lehatályosabb biztosító szelepe is volt. Ha a csereforgalomról a pénz- majd hitelforgalomra való áttérés ezt a középkori gazdasági rendszert kizárja is a lehetőséges kombinációk sorából, mégis az istenalkotta törvényes rend föltétlen követelménye, hogy a *holttőke élettelen kamathozama ne emelkedhessek korlátlanul az egekig s legalább is kényszeríthető legyen, hogy munkaalkalmat és megélhetést biztosító gazdasági tevékenységek váljon éltető forgásává*.

A kereszteny jogfelfogás kizárja a vagyon és *magántulajdon shylocki abszolút függetlenségének gondolatát*. XI. Pius pápa Quadragesimo anno körlevelében a tulajdonjog ünnepélyes elismerése dacára nyomatékosan hangsúlyozza, hogy annak nemesak magán- hanem közjellege, az egyén boldogulása mellett az egész emberiség igényeit szem előtt tartó természete van. E pápai szó szentesítése annak az ősi kereszteny felfogásnak, hogy a vagyon nem öncél, hanem hozzá kötelességek fűződnek. Nem kívánok arra az elmeleti vitára kitérni, mely a theologusok táborát kettéosztja azon kérdés körül, szorosan jogi vagy szereietbeli kötelessége-e a vagyonnak másón segíteni, mert a lényeg, hogy kötelesség terheli; s mint az egyháznak most már ünnepélyes pápai dokumentumban is leszögezett felfogását kell mindenki emlékezetébe idézni, hogy a birtoklás jogcímét túlhajtó önzés individuális kapitalista részről s a földi szempontokat egyedül hajszoló hedonizmus szocialista és kommunista részről a társadalmi együttlétet veszélyezteti, azért igazságosan csak a *tulajdon vallásos, altruista felfogása* mellett lehet az egyén és az egész emberiség boldogságát szolgálni.

A magántulajdon ez emelkedett szellemű jogi koncepciója követeli, hogy *egyesek és népek boldogulását függetleníteni kell önmaguk érdekét minden fölé helyező játékosok szeszélyétől* Megdöbbentő gyengesége a mai polgári rendnek, hogy nem volt ereje és eszköze a felebarát kizákmányolását

célzó spekuláció megakadályozására s bűnös hasznainak lefoglalására. Hogy Newyorkban vagy Londonban vagy akár Budapesten néhány hazardör összeesküést szöhessen a mitsem sejtő társadalom kifosztására s vakmerő kockázattal, melynek esélyei csak rájuk nézve kedvezők, családokat, intézményeket és széles társadalmi rétegeket romlásba döntsenek, s hogy ennek a közönséges zsebelésnek a civilizált államok védelmet és jogsegélyt nyújtanak, az a magántulajdon szent elvének oly arculcsapása, melynek ha büntetlen folytatását a kapitalista rend nemcsak túri, hanem követeli, önmaga halálosítéletét írta alá.

Korszakalkotó követelménye a Szent Atyának s egyúttal a mai válság legnagyobb veszedelmének elhárítása oly törvényes rendelkezés, mely a proletár tömegeket a teljes nincstelenség kétségbeéjtő érzetétől megszabadítja s lehetőleg minden család számára valamely magántulajdont biztosítván a társadalom mostoha gyermekeit bekapcsolja azon polgári rendbe, melynek fenmaradását és boldogulását, de egyúttal keretei kitágítását minden jóérzésű ember áhitja. A Szent Atyával együtt bizonyára egyetlen komoly tényező nem gondol utópisztikus vagy meggondolatlan intézkedésekre, hanem oly törvényes rendelkezésre, mely a vagyon áldozataiból s a szegénység munkakézségből építi fel az emberhez méltó boldog családi otthont s biztosítja milliók jobb megélhetését és testvéri egyetértését.

A társadalmi láz, mely ma különösen kóros képletet mutat, óvatosságra int a jó keresésében, mert e téren is minden meggondolatlanság és egyoldalúság ép ugy mint kompromittált irányzatokkal való kacérkodás kegyetlenül megbosszulja magát. Nem volna méltó a katholikus nagygyűlés tekintélyéhez, e helyen, hol komoly elveket állítanak fel, dilettáns ötletekkel polémiába bocsátkozni. De miután megértük már, hogy szent dolgokkal játékoktűzű előkelőségek szeszélyeiért keservesen fizettünk, s annak lehetősége is fenírog, hogy hazardőrök mögött hamis-kártyások leselkednek, ünnepélyesen fel kell emelni tiltakozó szavunkat, hogy bárki játékos kedvében *hangulatot merjen kelteni* akár az ázsiai bolsevista despotizmus mellett, akár

annak állítólagos sikereivel ijesztgetve, nagyúri könnyedséggel egyes társadalmi osztályok vagy erkölcsi érdekek feláldozásával próbálja a veszedelmet csökkenteni. A jobb megélhetésért és a tömegnyomor megszüntetéseért minden vagyonnak különbség nélkül kell helytállni s e kötelesség teljesítésénél senki számára sem igénylünk kiváltságot, de nem is adunk senkinek. De azt igenis hangoztatjuk, hogy ha a bajok kiküszöbölésére s nevezetesen a szegények megsegítésére minden jogos intézkedést szeretettel várunk, a szegénység egyéni gyümölcsöztetésére senki fiának alkalmat nem juttatunk.

A holtkéznek pedig lehetnek fogyatkozásai, de azért még mindig bátran kiállja a versenyt a köz szolgálata terén bár-mely fürge bankkézzel, s ha azt kell igazolni, melyik vagyon-kategória valósította meg jobban az isteni parancsot: Szeresd felebarátodat mint tenmagadat s melyik száritott fel több könyvet, terjesztett több kultúrát, segített talpra több elesettet, bár-an fölajánla az összehasonlítást, sőt készségesen vállalja a szabályt, hogy minden vagyon az egyházi vagyonnak akár tényleg teljesített akár jogilag kötelezettség közszolgáltatásai arányában álljon a nemzet és az emberiség szolgálatára.

De azt a gondolatot nem fogjuk mint mentőötletet a köz-felfogásba becsempészteni, hogy egy osztályt vagy intézményt ki kell fosztani, mert hogy egy gróf úr úgy véli: *Mi szükségük van a papoknak vagyona?* Nem engedjük pedig ezt a felfogást elterjedni többek között azért sem, mert akkor csakhamar úrrá lehet a közvéleményen az a gondolat, mi szüksége van a gróf urnák az autóparkra vagy luxustárgyaira vagy tantiem-jeire s ép ez a felfogás az igazság és egyenlő elbánás helyett a nagy világválság oka. De az ellen is határozottan óvást kell emelni, hogy a „papokat” fizesse a parasztt, mikor azokról s mindenkorról az intézményekről, melyeket e szó takar, kegyes alapítók egyszersmindenkorra gondoskodtak s a nagylelkűen fizetésre invitált néprétegeket mentesítették.

Nem, a világveszedelmet s a társadalmi és gazdasági összeomlást nem félrendsabályok, a dolgok felszínén mozgó kuruzsló kísérletek fogják elhárítani, hanem *csak lelke átalakulás*. Emelkedett tiszta életfelfogás az *egyéni, családi és országos viszonylatokban*, az önérdéket legyőző s ellentéket áthidaló méltányosság. Isten törvényeinek nemcsak tudata, hanem odaadó áldozattal gyakorlata fogja a világot megmenteni. Az emberiségnek, kicsinyeknek és nagyoknak egyaránt, rá kell eszmélni, hogy egy úr van, kinek parancsszava a templomban s az életben egyaránt öröök érvényű. Ha Őrá hallgatunk élni fogunk. Ha túltesszük magunkat rajta s nem engedjük, hogy az Ő országa hozzánk jöjjön, nemcsak Őt, de a földi országot is elveszítjük.

A Krisztus Király fölséges alakja emelkedik föl a láthatáron a viharok között vergődő emberiség szemei előtt. Amikor szelíden ragyogott fölöttünk az 0 napja, nem akartunk Róla s az Ő mindenütt érvényes jogáról tudomást venni, hanem átengedtük magunkat a földi dolgok káprázatának s ezért most lakolunk. *Eszméljünk föl legalább most a látogatás napján* s fogjuk meg azt a mentő kezet, mely int a viharnak s az elcsendesedik, nyúl az elmerülő tanítvány után s az megmenekül, és e komoly órában szól hozzánk is helytartója ajka által s szivünk szent sugalmain keresztül — ha meghalljuk szavát és megszíveljük, egy tévelygő és tékozló kor igézete alól szintén megmenekülhetünk és újult élet reményét fogjuk hordozni.

Értsük meg, bárhova fordulunk, akármivel kísérletezünk, bármiként törekszünk is az élet és boldogság feltételeit ujonan formálni, az előttünk volt évezredek minden erkölcsi sikerein s a reánk meredő bizonytalan jövő komor sötétségén is átszűrődő égi látomány néma ajka a történelmi események végzetes szaván hirdeti, s higyjük el neki nem remegő szívvé de újult élettel, hogy *nincs másban senkiben üdvössége s nem adatott a modern emberiségnek sem bajából más menedék mint Jézus Krisztus és az Ő szent evangéliuma*.